

2011. — Vol. 3, December, p. 41-85. Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.financial.050808.114326>.

6. Martovoy A. Role of the inbound open innovation in banking services [Електронний ресурс]: 27 вересня 2012/ A. Martovoy, A.L. Mention, M. Torkkeli. — Режим доступу: <http://www.innovation-finance.altran.fr/.../>.

7. Merton R.C. Financial Innovation and Economic Performance [Електронний ресурс] /R.C. Merton// Journal of Applied Corporate Finance. — 1992. — Vol. 4. — No. 4. — p. 12-22. Режим доступу: <http://econpapers.repec.org/RePEc:bla:jacrfn:v:4:y:1992:i:4:p:12-22>.

8. Finnerty J. D. An overview of corporate securities innovation [Електронний ресурс] /J.D. Finnerty// Journal of Applied Corporate Finance. — 1992. Vol. 4. — No. 4. — p. 23-39. Режим доступу: <http://econpapers.repec.org/RePEc:bla:jacrfn:v:4:y:1992:i:4:p:23-39>.

9. Rethinking financial innovation: reducing negative outcomes while retaining the benefits [Електронний ресурс]// A World Economic Forum report in collaboration with Oliver Wyman. — 2012. — World Economic Forum. — Geneva, — 90 p. Режим доступу: http://www3.weforum.org/.../WEF_FS_RethinkingFinancialInnovation_Report_2012.pdf

10. Tufano P. Financial Innovation [Електронний ресурс]: 16 червня 2002/ P. Tufano. — Режим доступу: <http://www.econ.sdu.edu.cn/jrtzx/uploadfile/pdf/books/handbook/10.pdf>.

Статтю подано до редакції 30.09.2012 р.

УДК 330.1: 339.9-047.52

Т. А. Дейнека, канд. екон. наук, доцент
кафедри міжнародної економіки,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В РОЗВ'ЯЗАННІ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ГЛОБАЛІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. У статті представлено діалектичний підхід до визначення ролі інновацій у процесах глобального та макроекономічного розвитку. Показано перетворюючу силу інновацій, яка забезпечує перехід суспільства на новий рівень цивілізаційного розвитку через розв'язання суперечностей.

АННОТАЦИЯ. В статье представлен диалектический подход к определению роли инноваций в процессах глобального и макроекономического развития. Показана превращающая сила инноваций, которая обеспечивает переход общества на новый уровень цивилизационного развития через разрешение противоречий.

ANNOTATION. The article gives us dialectic approach to defining the role of innovations in the processes of global and macroeconomic development. The turning power of innovations which provides the movement of society to a new level of civilization development through solving controversies is shown.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, світогосподарський розвиток, макроекономічний розвиток, суперечність, трансформація, деформація.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновации, развитие мирового хозяйства, макроекономическое развитие, противоречие, трансформация, деформация.

KEY WORDS: innovations, development of the world economy, macroeconomic development, controversy, transformation, deformation.

Постановка проблеми. У новому тисячолітті світова економіка набула суттєвих змін. З особливою очевидністю ці зміни проявились на тлі останньої фінансово-економічної кризи. Основною суперечністю сучасної епохи стала невідповідність, зумовлена «доцентровим» і «відцентровим» процесами формування світової (зокрема економічної) системи. Сутність «доцентрового» процесу виявляється у тому, що світ унаслідок процесів глобалізації стає все більш цілісним. Цьому протистоїть відокремленість держав, зумовлена національними інтересами, що виходять з потреб збереження принципів самодостатності, суверенності та незалежності, а отже, підпадають під дію «відцентрового» процесу. Названу суперечність роблять більш явною відмінності інноваційного розвитку між країнами.

В умовах глобалізації рівень продукування та впровадження інновацій істотно визначає розвиток національних економічних систем. Походження такої динаміки — трансформація відтворювальних процесів, що змінює стан економіки в країнах. Інноваційний чинник є однією з основних причин розбіжностей у рівнях економічного розвитку країн. Відмінності макросистем за критерієм розвиненості науки, техніки, технології істотним чином пояснюють диференціацію умов життя в різних країнах, добробуту населення, економічної могутності держав.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми економічної глобалізації, у тому числі аспекти інноваційного розвитку світової господарської системи та окремих країн активно досліджуються сучасною наукою. Вагомим є внесок відомих вітчизняних науковців А. Гальчинського [1], В. Гейця [2], Д. Лук'яненка [3], А. Поручника [3], В. Савчука [4] та ін.

Водночас актуальність проблематики, зумовлена надзвичайною динамічністю сучасних світогосподарських процесів та якісними змінами глобальних економічних відносин, вимагає неперервної аналітики, що здійснюється в інтересах визначення засад поглиблення емпіричних і теоретичних досліджень. Одне із спрямувань названої аналітики визначило мету цієї роботи: нею є дослідження інновацій як рушійної сили змін, джерелом яких є розв'язання суперечностей глобального економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок нинішнього тисячоліття знаменується радикальними трансформаціями глобального масштабу, під впливом яких змінюється звична (досягнута на попередніх етапах розвитку) рівновага військових, політичних, економічних та інших сил, що діють у суспільстві. В наш час відбуваються епохальні події, основою яких є розв'язання суперечностей. Суперечності сучасного розвитку соціуму з особливою очевидністю виявляють себе у рамках світової господарської системи. Проте, будучи віднесеними до економічного базису, їх вплив не обмежуються лише сферою господарських відносин, а поширюється фактично на всі інші сфери суспільних відносин, які, зокрема, стосуються екології, культури, релігії тощо; з ними пов'язані проблеми продовольчої, енергетичної безпеки та ін.

Особливе місце у трансформаціях, яких впродовж всієї історії зазнає світова цивілізація, відводиться інноваціям. Інновації є визначальним джерелом сучасної економічної динаміки, оскільки вони зумовлюють не тільки зміни на рівні базових господарюючих суб'єктів (впровадження нових технологій, виготовлен-

ня нових видів продукції, застосування управлінських, маркетингових новацій тощо), але стають також визначальною причиною трансформацій макроекономічних систем і світової господарської системи у цілому.

Цивілізаційний розвиток завжди пов'язаний із досягненнями науки, появою в суспільстві новітніх знань, прогресом техніки та технології, поширенням інновацій тощо. Інновації, таким чином, у всі часи супроводжували та визначали шлях розвитку світової цивілізації. Проте для сучасного періоду притаманні відмінності, які полягають у посиленні впливу глобалізації на всі процеси, що відбуваються у світовій економіці при одночасному прискоренні інноваційного розвитку. На цій основі, як зазначають науковці [5, с. 11], утворюється якісно нова форма інтернаціоналізації — науково-виробнича. Саме внаслідок цих причин, дія яких окрім іншого підпадає під вплив процесів циклічності (також істотно специфічних у своєму прояві в наш час) виникає нова конфігурація сил. Починаючи з 2000-них років завдяки поєднанню глобалізації та інноваційного розвитку (через швидке поширення досягнень науково-технічного прогресу на все більшу кількість країн) зростаюча динаміка економіки країн, що розвиваються, почала чинити відчутний тиск на економіки країн старих лідерів. Китай, Індія, Бразилія стали по суті локомотивами розвитку світової економіки поряд із США. Отже, формуються умови започаткування нового витку макроекономічної та загальносвітової динаміки.

Теоретичне пояснення реалій сучасних процесів у світовій економіці ґрунтується передусім на концепції інновацій Й. Шумпетера [6]. Важливими є наукові положення про нерівномірність економічного розвитку та нововведення як чинника цієї нерівномірності, а також про «утворювальну руйнацію» галузей і ринків, що виникає внаслідок упровадження інновацій. Значимою для нинішнього часу є теорія Г. Менша [7], яка пояснює депресії як стимул для впровадження інновацій в економіку.

Практика підтверджує, що саме у момент спаду утворюється точка концентрації базових нововведень — зародження нового технологічного укладу на фоні депресії, що розгортається. Це означає, що у депресії міститься її подолання — зростання, а в зростанні — майбутній спад, що пов'язано з характером взаємодії технологічних укладів, які функціонують одночасно.

Отже, розглядаючи інновації як необхідну умову глобального економічного розвитку потрібно підкреслити, що вони виступають на поверхні сучасних міжнародних економічних відносин як джерело суперечностей та одночасно стають чинником їх розв'язання.

Визнання суперечності як центральної категорії діалектики зумовлено передусім тим, що у розв'язанні суперечностей приховано джерело руху. Тобто, економічні суперечності за їх глибинною сутністю не є тільки відносинами, за результатами реалізації яких виникають певні дії, спрямовані проти прогресу, поряд з цим (і це є надзвичайно важливим), вони є особливого роду відносинами, що спричиняють поштовх до нового повороту в економічному розвитку. Саме завдяки розв'язанню суперечностей світ неупинно змінюється, постійно перебуваючи у розвитку.

Суперечності загострюються у період кризи. Остання фінансово-економічна криза у цьому не стала виключенням, незважаючи на особливості її протікання,

якими стали глобальний характер і поширення негативних явищ на всі сфери життя суспільства. Це зумовило, за визначенням Ю. Яковця, виникнення кластеру криз. Проте, як зазначає науковець, кластер криз не є ознакою кінця історії — він слугує імпульсом нових грандіозних трансформацій, який зумовлює хвилі епохальних і базисних інновацій, що посядуть, вірогідно, весь часовий простір другої чверті XXI ст., а може й більше [8, с. 367].

На тлі цих змін вже нині формується новий — шостий — технологічний уклад, основою якого є високі технології. Інновації, таким чином, доводячи до вищої стадії суперечності, виступають каталізатором процесів її розв'язання, що відбувається через перехід до вищого технологічного укладу. Відповідно до цього простежується вся низка стадій — від появи відмінностей до виникнення суперечності, яка у діалектичній системі «інновації — економічний розвиток» визначається як зовнішня. Йдеться про те, що нові ідеї (суспільно значимі нові знання), втілені у технологіях (а отже, перетворені на інновації) протистоять існуючому способу виробництва, який поступово застаріває. Тобто, протилежності належать різним об'єктам — а) інноваціям і б) способу виробництва, якому відповідає певний технологічний уклад. При цьому власне інновації є ендегенним чинником економічного розвитку, оскільки зароджуються у «надрах» існуючого технологічного укладу.

Інновації ініціюють суспільний розвиток, у тому числі, світовий економічний розвиток, як певний рух, як перехід від менш досконалого стану до більш досконалого. На першій стадії утворюються несуттєві невідповідності двох процесів розвитку (інноваційного та глобального економічного), а економічна динаміка є невиразною; на другій — розбіжності набувають суттєвості, а тенденція розвитку стає очевидною; на третій — суттєві відмінності перетворюються на протилежності, що в процесі взаємного заперечення переростають у суперечність. Суперечність, таким чином, набуває ознак всезагальності, що зумовлює трансформаційні процеси світової господарської системи.

Стадії трансформації протікають подібно до послідовності стадій формування суперечностей в економіці та суспільстві (зародження — розвиток — розв'язання). Згідно з науковими поглядами Ю. Яковця, їх дві: криза домінуючої системи та її інноваційне оновлення або заміна новою, більш життєздатною системою [8, с. 17].

Потрібно зазначити, що трансформація світової господарської системи — це перетворення, зміна форми, у якій така система існує. Трансформації світової системи господарювання можуть виникати під впливом тих визначальних змін, що відбуваються на рівні країн (як приклад, розпад СРСР; унаслідок названих подій суттєво змінилась не лише карта світу, але й формат міжнародних економічних відносин). Можливе також інше: трансформаційні зміни соціально-економічних систем окремих країн виникають як наслідок процесів, що формуються на глобальному рівні. Щодо останнього, то у контексті розгляду проблеми світового економічного розвитку, що відбувається на основі інновацій через розв'язання суперечностей — це насамперед процес науково-виробничої інтернаціоналізації, який (як уже згадувалось) є результатом одночасної та обопільно зумовленої дії таких сил як глобалізація та інноватизація економічного життя.

Потрібно підкреслити, що трансформації (тобто зміни форми) можуть завершуватись як позитивним ефектом, так і негативним, і відповідно впливати на стан і розвиток економічних систем. У наш час у наукових публікаціях здебільшого (і не безпідставно) висвітлюються переваги трансформаційних змін, в основі яких знаходяться інновації, що є чинником економічного розвитку. Проте, розглядаючи процеси макроекономічної та світогосподарської динаміки через суперечності, що іманентні досліджуваним об'єктам, доцільно дещо ширше представити уявлення про деформації — викривлення форм існування певних економічних систем, що відбулись унаслідок трансформацій.

Пов'язуючи розвиток національних економік передусім із дією інноваційного чинника, виникає питання: чому у різних країнах продукування інновацій і можливості сприйняття і застосування технологічних нововведень суттєво відрізняються? Основна причина цього, на нашу думку, полягає у ступені розвиненості інституціональних систем різних держав. Зокрема Україна, маючи досить високий інтелектуальний потенціал такий необхідний у наш час для економічного розвитку, не може його реалізувати, оскільки від початку переходу до ринкових відносин і по теперішній час, дія інститутів (передусім інститутів державного регулювання) так і не стала досконалою. Як наслідок, після розв'язання суперечності у розвитку економічної системи (в 90-х роках відбувся перехід від соціалістичного способу виробництва до капіталістичного) трансформація не принесла очікуваного результату: становлення ринкових відносин, приватизація, первинне накопичення капіталу, процеси відтворення, розподіл доходів тощо — фактично все те, що визначає економіку країни як базис певно організованої суспільної системи, формувалось із значним викривленням. Недосконалість виникнення та становлення інститутів в Україні зумовила деформацію економічного розвитку країни, а отже, посилила згубну (при цьому прогресивно зростаючу) тенденцію відставання у розвитку інноваційному.

Існування економічних деформацій є об'єктивним, так само як об'єктивними є суперечності. Проте, на відміну від суперечностей, деформації є наслідком недосконалості існуючих ринкових механізмів і вибору державою певного типу економічної політики, а отже, певним чином можуть бути виправлені або послаблені заходами цієї політики [9, с. 4]. Деформації, що притаманні певній економічній системі, виникають, видозмінюються (набувають більшого викривлення або, навпаки, нівелюються), можуть бути повністю ліквідовані, а можуть спровокувати трансформаційні процеси та зумовити потребу кардинальних змін через розв'язання суперечностей. Проте все це відбувається у рамках однієї й тієї самої системи.

Трансформації за своїм характером також об'єктивні і також, як і деформації, можуть бути певним чином визначені та за потреби скориговані на основі діючих у суспільстві інститутів. Проте, якщо деформації — це явище внутрішнє, властиве конкретній економічній системі на певному етапі її існування, то трансформації можуть відбуватись як у межах однієї економічної системи (при переході від однієї стадії розвитку до іншої), так і при зміні систем.

Порівняно з суперечностями, деформації та трансформації мають визначальну, критеріально обґрунтовану відмінність. Деформації можуть бути усунені в рамках існуючого способу виробництва; трансформації також за існуючого

способу виробництва, будучи правильно скерованими та спрямованими на досягнення прогресу у розвитку, можуть реалізувати свою функцію конструктивних змін. У порівнянні з цим, суперечності в рамках існуючого способу виробництва, ні ліквідувати, ні, тим більше, скорегувати неможливо.

Висновки з проведеного дослідження. Економіка певної країни може існувати без деформацій — їх можна уникнути за ефективної системи інститутів, що діють у суспільстві; трансформації не обов'язково мають призводити до руйнівних наслідків — вони можуть бути ефективними для країни. Це підтверджує світова емпірика, якщо порівняти розвиток держав зі схожим типом соціально-економічного устрою. Суперечності, навпаки, властиві будь-якій економічній системі, вони неминучі й без них не може відбуватись світовий (у розумінні всезагальний, планетарний) розвиток. Світова практика свідчить, що можливості індустріального способу виробництва вже майже вичерпані. Нині активно відбуваються процеси становлення постіндустріального способу виробництва й шостого технологічного укладу; утворюються передумови глобальної технологічної революції XXI ст., яка суттєво відрізняється від технологічних трансформацій, що передували їй у XX ст. При цьому, як зазначають науковці [8, с. 223], така революція знаменує не зміну укладів у рамках домінуючого технологічного способу виробництва, а перехід до нового постіндустріального, гуманістично-ноосферного технологічного способу виробництва, інноваційного типу розвитку глобальної економіки.

Література

1. Гальчинський А. Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення / А. Гальчинський // Економіка України. — 2009. — № 1. — С. 4–18.
2. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобальних викликів : монографія у 2 ч. / за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі. — 2008. — Ч. 1 — 2008. — 389 с.; Ч. 2 — 2008. — 273 с.
3. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір [Текст] : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, А. В. Кудинова, Є. Г. Панченко] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К. : КНЕУ, 2008. — 421 с.
4. Савчук В. С. Конкурентна політика держави в умовах глобалізаційних викликів / В. С. Савчук // Економічна теорія. — 2009. — № 2. — С. 112–115.
5. Изменение глобального экономического ландшафта: проблемы и поиск решений [Текст.] : монография / под ред. Е. С. Хесина, И. Г. Ковалеова ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики» — М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. — 396 с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития: (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с нем. В.С. Автономова и др. ; общ. ред. А. Г. Милейковского. — М. : Прогресс, 1982. — 455 с.
7. Mensch G. Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression / G. Mensch. — Ballinger Pub Co, Cambridge, Massachusetts, 1978. — 241 p.
8. Яковец Ю. В. Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю. В. Яковец. — М. : Экономика, 2011. — 382 с.
9. Плышевский Б. Деформации против модернизации / Б. Плышевский // Экономист. — № 5. — 2011. — С. 3—17.

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.